

GUIDE

Böneruds odlingslandskap

Upptäck spåren efter bönders odling under 2000 år

Länsstyrelsen
Örebro län

Fornåkrarna i Bönerud ligger i en 9 hektar stor betesmark med odlingsspår från olika tider, varav ett område med fornåkrar på ca 2 hektar. De sista åkrarna lämnades någon gång under 1900-talets första hälft. I en lantmäteriförättning från 1919 beskrivs marken som ”stenbunden hagmark”.

Den skog som vuxit upp sedan dess höggs ner under 2005, med syfte att synliggöra en del av järnålderns odlingslandskap. Idag betas området av nötboskap. Røjningen tillsammans med betet gynnar många av de växter och djur som trivs på traditionellt brukade ängs- och betesmarker. Längre söderut finns ytterligare ett område med fornåkrar, av samma karaktär som det ovan beskrivna.

Välkommen på en rundtur genom Böneruds gamla odlingslandskap. Här finns spår som visar hur bondens marker har förändrats genom tiderna.

Gamla åkrar

Här i Bönerud finns spår som tyder på att de första bönderna odlade markerna redan för mer än 2000 år sedan. Spåren består bland annat av vallar, terrasskanter, stenröjda ytor och odlingsrösen. De små åkrarna ärjades. Med en dragoxe spänd för ett årder drogs fåror i åkern. Årdret gjorde fåror som rörde om i markens ytlager, till skillnad mot dagens plogar som vänder jorden. Växtdelar och rötter följde med till åkerns kant. Där bildades så småningom en låg vall.

Äng åt boskapen

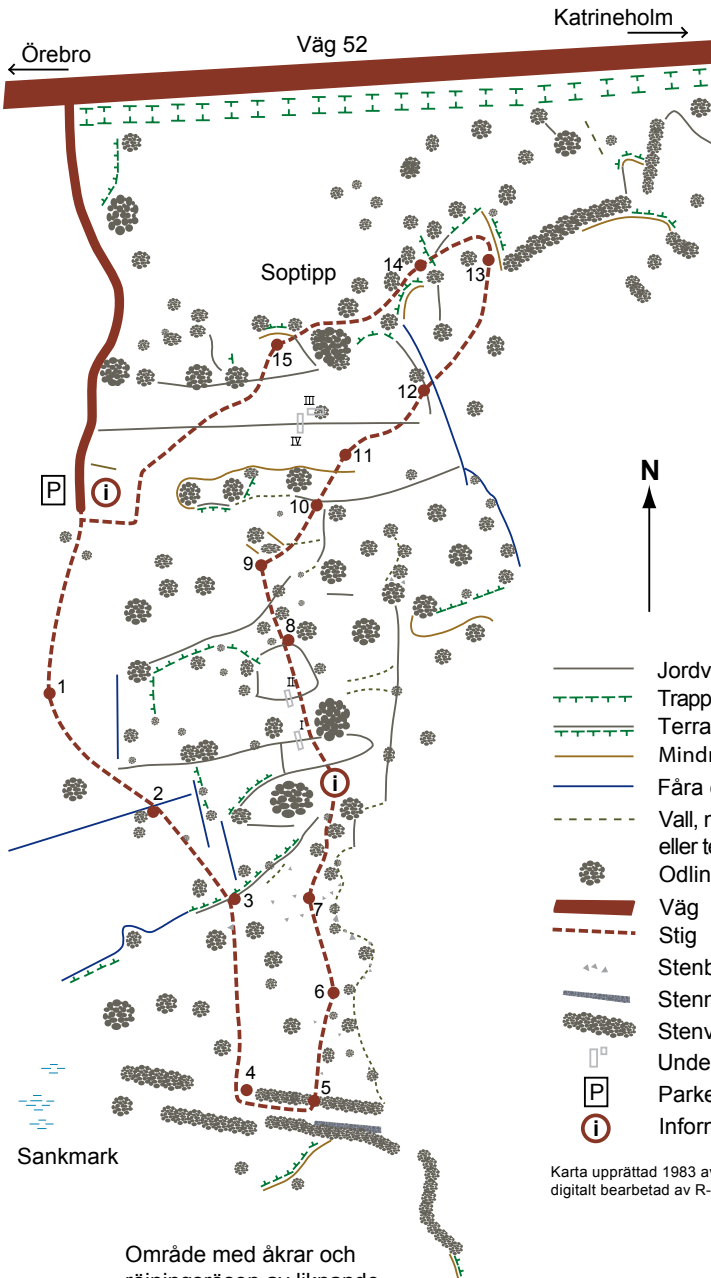
Större ytor användes som äng. Av ängen fick man hö och löv till vinterfoder åt boskap och hästar. Ett mått i äldre tid var att man skulle ha 8-10 gånger så stor areal äng som åker för att få tillräckligt med gödsel till åkern. Bestånd av hassel och lövträdd bildade en mosaik där örtrikt ängshö kunde skördas.

Gravrösen under odlingsrösen

Bondegenerationer har svettats här och det stora antalet odlingsrösen visar att marken varit motspänstig. En del av odlingsrösen i södra delen av området kan vara lagda över gravar. Under bronsålder (1800-500 f Kr) och järnålder (500 f Kr- 1050 e Kr) lades ibland gravrösen i odlingsmarken, kanske som ett slags ägarbevis.

7000 år gammal hassel

Titta noga på hasslarna. De äldsta som växer i tät grupp kan ha meterstora rotytor ur vilka sentida hasslar växer. En underjordisk stam överlever och skjuter alltid nya skott. Hasseln kan vara den äldsta levande organismen i Sverige och vara upp till 7000 år. Med andra ord lika gammal som när den kom hit efter inlandsisen!

Soptipp

P i

- Jordvall
- - - Trappstegsformig terrasskant
- - - Terrassformad jordvall
- Mindre avgränsad åkeryta
- Fåra eller dike
- - - Vall, mindre avgränsad åkeryta eller terrasskant, osäker
- Odlingsröse
- Väg
- - - Stig
- ▲▲▲ Stenbunden mark
- Stenmur
- Stenvall
- Undersökt schakt
- P Parkering
- i Informationsskylt

Sankmark

Område med åkrar och röjningsrösen av liknande karaktär som ovan

Karta upprättad 1983 av Göran Ekberg och Lennart Klang, digitalt bearbetad av R-Info Kultur och Länsstyrelsen.

0 10 20 30 40 50m

Kulturstig

Genom området leder en stig som markeras med stolpar. Varje stolpe har ett nummer som även återfinns på kartan på föregående sida. Här nedan följer en kort beskrivning av vad du kan se utmed stigen. Numren är desamma som de som finns på stolparna.

1, 2 Stigen passerar här igenom ett åkerlandskap som präglas av 1800-talets och det tidiga 1900-talets jordbruk. De stenröjda åkerytorna är ganska stora, med några få större odlingsrösen.

3 Stolpen står alldeles intill en terrass som korsar stigen. När du kliver över terrassen kliver du samtidigt in i järnålderns jordbrukslandskap. Ett landskap som präglas av små, stenröjda ytor med många odlingsrösen.

4 Här svänger stigen mot öster. Söder om stigen fortsätter ett område med röjningsrösen och små åkrar av samma karaktär som beskrivs nedan. Bland annat finns en spännande, halvcirkelformad stenvall vid den stora asken ca 50 meter åt söder om stolpen. Vad den använts till vet vi inte, men kanske som fälla åt svin.

5 Du har just gått igenom en passage omgiven av stora stenvallar. Kanske har den använts som en fägata, för att leda djuren till och från betet som låg utanför byns åkermarker. Det kan också vara stentippar från stenröjning av områdets åkermark.

6, 7 Runt omkring dig längs stigen ser du små, stenröjda åkerytor. Stenen som plockats från åkrarna har lagts samman till många, små odlingsrösen.

8 Du har just gått över en så kallad bassängåker. Stolpen sitter alldeles utanför åkerns norra vall. Bassängåkrar (även kallade celtic fields) är små, ca 10-20 meter stora, svagt skålformiga åkerytor som omges av låga, ca 20 cm höga vallar.

9, 10 Här finns ytterligare några bassängåkrar. De avgränsande jordvallarna är otydliga och kan därför vara lite svåra att se.

11 Strax norr om stolpen gjorde arkeologer provgrävningar 1983. Den lilla mängd kol som hittades intill vällen daterades järnåldern, som äldst till 600-talet. Även om resultaten är osäkra antyder de odling eller annan aktivitet på platsen vid denna tid.

12 Stolpen står alldeles intill en jordvall, strax öster om denna sträcker sig ett dike i nord-sydlig riktning. Den större, öppna åkerytan väster om stolpen odlades på 1800-talet, kanske ända in på 1900-talet.

13, 14, 15 Här ligger flera bassängåkrar med tydliga avgränsningar i form av jordvallar och terrasskanter. Stolpe nr 13 står i en större bassängåker, mellan odlingsröset i åkerns mitt och den terrassformade jordvallen som avgränsar åkern mot öster. Stolpe nr 14 står strax nedanför (norr om) terrasskanten till en bassängåker medan stolpe nr 15 står mitt i en bassängåker.

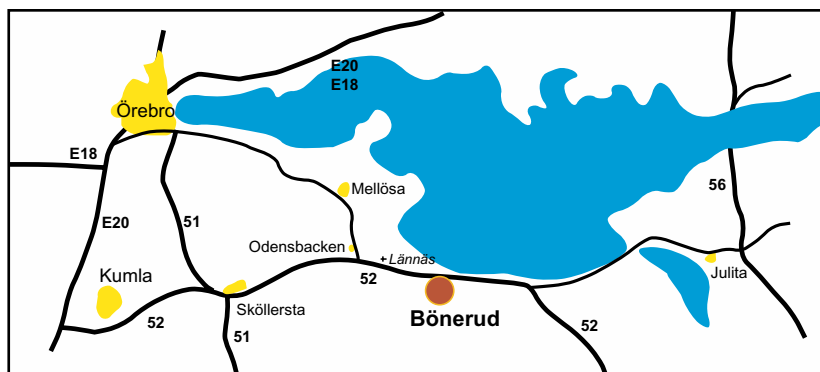
Hasseln var förr ett viktigt inslag i odlingslandskapet. De gav löv till vinterfoder åt djuren, nötter att äta och skugga i ängs- och betesmarken.

Det gamla odlingslandskapet vid Bönerud är värt ett besök med odlingsspår som kan vara över 2000 år gamla. Idag är det ett gammalt ängslandskap som betas av fridsamma kor. En kulturstig leder genom området för den som vill titta närmare på odlingsrösen och gammelåkrar.

Hitta till Bönerud

Bönerud är lätt att hitta till. Du tar väg 52 mellan Kumla och Katrineholm. Någon kilometer öster om Lännäs kyrka ligger Bönerud på södra sidan vägen på en skogshöjd. En hänvisningsskylt finns vid avtagsvägen. Väl framme finns en parkeringsplats och informationsskylt samt sittbänkar för eventuell medhavd picknick!

Länsstyrelsen
Örebro län

www.t.lst.se

Besöksadress: Stortorget 22

Postadress: 701 86 Örebro

Telefon: 019-19 30 00

E-post: lansstyrelsen@t.lst.se